

YAZI-15 Temmuz Darbe Girişimi ve Diyanet'in Tarihi Rolü

Ejder Okumuş: . Öte yandan darbenin önlenmesinde ve halkı darbeye karşı direnişte motive etmede en önemli etkenlerden biri de, hiç kuşkusuz Diyanet İşleri Başkanlığı'nın net duruşu idi.

7 Ekim 2016

FETÖ'nün 15 Temmuz'da gerçekleştirdiği askerî darbe girişiminin, dünya çapında siyasal, kültürel, dinsel, ekonomik ve eğitimsel güçlerle bağlantıları dikkate alındığında, çok ciddi boyutlarının olduğu anlaşılır. Bu durum, darbe girişiminin, sadece AK Parti hükümetini ve Türkiye'yi değil, başta Ortadoğu olmak üzere bütün İslam dünyasını, hatta bütün dünyayı etkisi altına alacak boyutları haiz olduğunu gösterir. Belirtmek gerekir ki, etkileri böylesine geniş düzlemde kendini gösterecek olan darbe girişiminin halkın direnişiyle engellenmesinin etkileri de küresel ölçekte (ama olumlu anlamda) büyük olacaktır. Bu nedenle darbe karşıtı direnişin iyi anlaşılmasına katkı sunacak tahlillerin yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda darbe girişiminin kendine özgü devrimci bir direnişle önlenmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın oynadığı tarihî rolün incelenmesi oldukça mühimdir.

Darbeye karşı halk direnişi

15 Temmuz'da düğmesine basılarak uygulamaya konulmak istenen kanlı FETÖ darbe girişimi, toplumun farklı kesimlerinin, siyasal liderliğin de verdiği motivasyonla, yerinde ve zamanında direnişle tarihin mezarlıklarındaki yerini almış oldu. Halk darbeye karşı kutlu, anlamlı ve köklü bir direniş gösterdi. Halkın 15 Temmuz gecesi şehadete ve gaziliğe koşması, ertesi gün ve sonraki günlerde bunu tekrarlaması ve yaklaşık bir ay boyunca meydanlarda nöbet tutması, darbecilerin tahmin edemediği bir direniş kararlılığıydı. Halkın direnişinde ve nöbetinde tekbirler getirmesi, darbe karşıtı direnişin en dikkat çekici boyutlarındandı. Nöbetlere akşamları Kur'an tilavetiyle başlayıp sabah namazlarından sonra yine Kur'an tilavetiyle son vermeleri anlamlıydı. İnsanların tankların, helikopterlerin, uçakların, askeri araçların, darbeci askerlerin acımasızca hücumlarına, saldırılarına, ateş açmalarına karşı tekbirlerle, dualarla, birbirlerine kenetlenerek direnmeleri, çırpınmaları, koşuşturmaları, canhıraş mücadeleleri, ender rastlanan kahramanca destanlardan birinin tarihe geçmesine sebep oldu.

Direnişte Diyanet'in tarihî rolü

Kendini sürekli olarak imaj, gösteri, takiiye ve gösterişçi dindarlık üzerinden var kılan bir örgütlü yapı olarak mezkur mehdici hareketin, katliam yapmayı ve iç savaş çıkartmayı baştan planlayarak ortaya koyduğu anlaşılan darbe girişiminin, halkın direnişiyle püskürtülüp engellenmesinde, şüphesiz birden fazla etken önemli roller oynadı: Halkın bizzat kendi iradesiyle darbeye karşı harekete geçmesi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın darbe karşıtı tutumu ve halkı meydanlara çağırması, Başbakan Binali Yıldırım'ın darbe karşıtı açıklaması, Türk medyasının kahir ekseriyetinin darbe karşıtı duruşu, ordu ve emniyet mensuplarının darbecilere karşı harekete geçmeleri, bu noktada zikre değerlidir. Öte yandan darbenin önlenmesinde ve halkı darbeye karşı direnişte motive etmede en önemli etkenlerden biri de, hiç kuşkusuz Diyanet İşleri Başkanlığı'nın net duruşu idi.

Diyanet kurumunun (başkanlığın zamanında kararıyla) bütün din görevlilerine gönderdiği mesajla camilerden, minarelerden ezan ve salâ okunmasını salık vermesi ve ayrıca kamu

malına zarar vermeksizin halkı darbeye karşı direnmeye çağıran notun okunmasını istemesi, 15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlığa mahkum edilmesindeki en önemli yapıtaşlarından. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'den gelen mesajla harekete geçen din görevlilerinin mesajın gereğini yerine getirmeleri, bilhassa salâ okumaları, halkın darbeye karşı direnişinde ve inancını pekiştirmede çok büyük bir rol oynadı. 15 Temmuz darbe girişimine karşı gerçek sorumluluğunun gereği olarak Diyanet, halkın, Hakkın, hukukun yanında yer alabileceğini net bir şekilde gösterdi.

Başkanlık, tarihî bir sorumluluk ve duruşla Diyanet'i kutlu direnişin parçası kıldı; hatta direnişin liderliğinin mütemmim bir cüzü kılmasını bildi. Hiç şüphesiz, kuruluşundan 15 Temmuz'a kadar, Diyanet'in darbelere karşı sessiz veya destekleyici tutumu ve ayrıca bu "Paralel Yapı"ya karşı başından beri net bir tavır koymaması, yaklaşımlarını, duruşlarını, yanlışlarını, teolojilerini, mehdiciliklerini, mesiyanzimlerini, nübüvvet anlayışlarını, konjonktürel tutumlarını açık bir biçimde olumsuzlama tavrının görülmemesi, eleştirel bir yaklaşımla ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Fakat 15 Temmuz darbe girişimine karşı ortaya koyduğu sorumluluk üstlenici, risk alıcı, sonucu Başkan ve ekibini çok ciddi bedeller ödemekle karşı karşıya getirebilecek, örnek bir tutum ve pozisyon alması, Diyanet'in artı hanesine yazılması gereken bir olaydır.

Din görevlilerinin câmilere koşup salâ okumaları

Açıktır ki, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Başkanlık olarak aldığı tavır ayrı bir konudur; din görevlilerinin (birkaç istisna dışında) tamamının Başkan'ın mesajını alır almaz camilere koşup ezan ve salâ okuması, başkanlarının mesajlarını okuması ise ayrı bir konudur. Dolayısıyla ilk gecedan itibaren din görevlilerinin, imam-hatiplerin, müezzinlerin, müftülerin ve vaizlerin, din istismarcısı Paralel darbeye karşı duruşları, ezanları, salâları, tilavetleri ve vaazları, darbenin önlenmesinde, katliamların önüne geçilmesinde, iç savaşın engellenmesinde oldukça etkili oldu. Bu nedenle din görevlileri de, Diyanet tarihi açısından çok önemli görevler ifa ettiler ve adlarını tarihin şanlı sayfalarına altın harflerle yazdırdılar. Tabii ki din görevlilerinin bağlı oldukları kurumun isteğini yerine getirmeleri, Diyanet'in darbe girişimi karşısında kurum olarak topyekûn direnişe katıldığı anlamını da vermektedir.

Diyanet'in darbe karşıtı duruşu, tarihinde bir ilktir

Diyanet, kuruluşundan beri halkın bütün kesimleri ve bütün kurumlar gibi birçok darbeye maruz kaldı ve aslına bakılırsa çok hor görüldü; hatta hor görülmesine rağmen (istisnalar olmakla birlikte) darbecilerin zoruyla, dolaylı veya dolaysız şekilde darbeyi meşrulaştıracak pozisyonlar aldı. Mesela 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997, 27 Nisan 2007 gibi boyutları büyük askerî müdahale dönemlerinde, Diyanet'i kurumsal bir bütünlükle, bu müdahalelere karşı bir sivil duruş sergilerken görmek mümkün olmamıştı. Dolayısıyla Diyanet'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı geliştirdiği strateji ve ortaya koyduğu devrimci, sivil tavır, tarihinde bir ilktir ve özgündür. Daha önce kurumun darbelere karşı bir bütün olarak bu şekilde hareket ettiği vâki değildir.

Esasen Diyanet, bu duruşuyla kendi kimliğinde çok ciddi dönüşümleri de işaretlemektedir. Diyanet'in tarihi boyunca ilk kez devrimci bir hareket içine girerek statükonun değil sivil halkın, sivil toplumun, sivil iradenin, sivil siyasetin yanında yer alması, üzerinde çokça durulacak bir durumdur. Bu dönüşümde, Diyanet'in son 10 yıllık dönemdeki sivilleşme,

halkla bütünleşme, sivil toplumun bütün kesimlerine açılma, çeşitli toplumsal ve dinî konularda onlarla ortak çalışmalar yürütme ve dolayısıyla toplumsal konulara, halkın problemlerine karşı daha duyarlı, daha sivil, daha geniş, daha yerel, daha ulusal ve daha küresel yaklaşma noktasına gelmesinin çok büyük etkisi olduğu söylenebilir.

Darbe karşıtı duruşun Diyanet'e yüklediği misyon

Din istismarcısı paralel, dine karşı dinsel yapı, 15 Temmuz gecesi teşebbüs ettiği kanlı darbe girişimiyle, kendi güç tapıcılığı ve din mühendisliği uğruna, içinden çıktığı Türkiye'ye, özellikle Türkiye'nin son on-onbeş yıldır elde ettiği insanî, manevî, maddî kazanımlara ne büyük zararlar verebileceğini sergilemiş oldu. Fakat bu hareket halktan, siyasal liderlikten, askerden, polisten, sivilden memurdan, nihayet toplumun tamamından hiç beklemediği bir cevap aldı. Halkın bu kutlu cevabî direnişinin başarılı olması ve dolayısıyla darbeyi önlemede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özellikle câmilere salâ okutması hayatî bir rol oynadı. Diyanet, oynadığı bu rolle darbeyi meşrulaştırma veya darbe karşısında sessiz kalma, edilgen bir konuma yerleşmek yerine, etkin olmayı, çaba içinde yer almayı tercih etti. Bu tavır, özelde Diyanet'in, genelde ise Türkiye'nin, hatta İslam âleminin modern tarihine apayrı bir olay olarak işlenecektir.

Diyanet bundan sonraki süreçlerde, 15 Temmuz gecesinden önceki görüntüsüne ve pozisyonuna asla geri dönemez. Kurumun darbe karşıtı devrimci duruşu ona, sonraki hayatında artık kendisiyle, kendi iradesiyle sınırlandırılmayacak bir boyut ve derinlik kazandırmıştır. Diyanet'in bu tutumu, direnişine güç ve anlam kattığı halkın, sivil toplumun onu daha güçlü bir şekilde sahiplenmesini sağlayacaktır.

* “Görüş” başlığıyla yayımlanan makalelerdeki fikirler yazarına aittir ve Anadolu Ajansı'nın editöryel politikasını yansıtmayabilir.

Prof. Dr. Ejder Okumuş Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Dilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir.

<https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/15-temmuz-darbe-girisimi-ve-diyamet-in-tarihi-rolu/660288>